

MADDƏ VƏ MATERIALLARIN MƏHKƏMƏ EKSPERTİZALARININ TƏDQIQINDA MÜASİR YANAŞMA: NƏZƏRİYYƏ VƏ BEYNƏLXALQ TƏCRÜBƏ

Açar sözlər: : maddə və materialların məhkəmə ekspertizası, müasir yanaşma, nəzəriyyə, beynəlxalq təcrübə, metodiki və texniki təminat.

Key words: forensic examination of substances and materials, modern approach, theory, international experience, methodical and technical support.

Anahtar kelimələr: madde ve malzemelerin adli muayenesi, modern yaklaşım, teori, uluslararası deneyim, metodik ve teknik destek.

Cinayətlərin daha təhlükəli forma və növlərinin yarandığı, cinayətkarlığın strukturunda ağır və xüsusilə ağır cinayətlərin xüsusi çəkisinin artdığı, cinayətkarlar tərəfindən ən müasir texniki və texnoloji vasitələrdən istifadə edildiyi müasir şəraitdə cinayətlərin açılması və istintaqında, ədalət mühakimə icraatının obyektivlik və mötəbərlik səviyyəsinin yüksəldilməsində, cinayət işləri üzrə sübutetmədə məhkəmə ekspertizasının rolu əhəmiyyətli dərəcədə artmışdır.

Bu baxımdan məhkəmə ekspertizası fəaliyyətinin daha səmərəli təşkili, ekspertiza icraatının müasir tələblərə cavab verən elmi-metodiki, informasiya texniki və texnoloji səviyyədə həyata keçirilməsi, sübut növlərindən biri olan ekspert rəylərinin ən müasir metodlar və texniki vasitələrdən, qabaqcıl texnologiyalardan istifadə etməklə əldə edilməsi də xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. F.M.Abbasovanın qeyd etdiyi kimi, müasir şəraitdə məhkəmə ekspertizası qarşısında elm və texnikanın ən yeni nəəliyyətlərindən istifadə əsasında, müstəqil elmi tədqiqatlar keçirilməsi ilə ədalət mühakiməsi məsələlərinin praktiki həllində hüquq- mühafizə orqanlarına kömək göstərilməsi vəzifəsi durur. Bu isə öz növbəsində məhkəmə ekspertizası, o cümlədən məhkəmə fiziki- kimyəvi ekspertizalar sahəsində mövcud olan bir sıra elmi-nəzəri, təşkilati-metodiki, informasiya-texniki və texnoloji xarakterli problemlərin həll edilməsini tələb edir.

Tarixə nəzər salsaq, XX əsrin 60-70-ci illərindən başlayaraq keçmiş SSRİ-nin ekspertiza idarələri sistemində məhkəmə ekspertizasının yeni və müstəqil növü olan fiziki-kimyəvi ekspertizaların maddələrin və materialların kriminalistik ekspertizasının elmi-nəzəri və metodiki əsasları işlənib hazırlanmağa başlandı.

Müasir şəraitlərdə fiziki-kimyəvi ekspertizalar hüquq mühafizə orqanlarının bir çox cinayətlərin istintaqı gedişində təyin etdikləri, bu orqanların cinayətlərin açılması və istintaqı prosesində daha çox ehtiyac duyduqları əsas ekspertiza növlərindən birinə çevrilmişdir.

Hazırda Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Məhkəmə Ekspertizası Mərkəzinin maddə və materialların məhkəmə ekspertizası icraatının həyata keçirildiyi fiziki- kimyəvi ekspertizalar şöbəsində aşağıda qeyd olunan ixtisaslar üzrə tədqiqatlar həyata keçirilir və rəylər verilir (cədvəl əlavə olunur)

Maddə və materialların məhkəmə ekspertizası ixtisasları:

11.1. Lifli materialların tədqiqi	• Lifli materialların tədqiqat metodikası
11.2 Metal və daşların tədqiqi	• Metalların və metal məmulatların tədqiqat metodikası. • Qiymətli daşlardan hazırlanmış məmulatların tədqiqatı • Antikvar məmulatların tədqiqatı
11.3 Şüşə, keramik və silikat materialların tədqiqi	• Şüşə, keramik və silikat materialların tədqiqat metodikası
11.4 Yanacaq və sürtgü materiallarının tədqiqi	• Yanacaq materiallarının tədqiqat metodikası • Sürtgü materiallarının tədqiqat metodikası • Neft əsəli yağların tədqiqat metodikası
11.5 Lak və boya materiallarının tədqiqi	• Lak və boya materiallarının tədqiqi
11.6 Polimer materialların tədqiqi	• Polimer materialların tədqiqat metodikası
11.7 Spirtərkibli maddələrin tədqiqi	• Spirtərkibli maddələrin tədqiqat metodikası
11.8 "Narkotik vasitələr, psixotrop maddələrin və onların prekursorlarının, güclü təsir edən və zərərli maddələrin, dərman preparatlarının tədqiqi	• Sintetik narkotik vasitələrinin tədqiqat metodikası • Psixotrop maddələrin tədqiqat metodikası • Dərman preparatlarının tədqiqat metodikası • Zərərli və güclü təsir edən maddələrin tədqiqat metodikası • Prekursorların tədqiqat metodikası

Maddə və materialların məhkəmə ekspertizasına aid olan ixtisaslar üzrə yeni dövrün, müasir şəraitin tələblərinə uyğun qurulmuş, iş üsulu və vasitələri köklü sürətdə yaxşılaşdırılmış, işin keyfiyyəti və səmərəliliyinin artırılması üçün zəruri tədbirlərin görülməsi ilə yanaşı maddi-texniki bazanın möhkəmləndirilməsi üzrə də təxirəsalınmaz tədbirlər həyata keçirilmişdir. Belə ki, son illərdə Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Məhkəmə Ekspertizası Mərkəzinin (bundan sonra Mərkəz) fiziki- kimyəvi ekspertizaların icraatının elmi- metodiki və texniki səviyyəsi xeyli yüksəlmişdir. Hazırda məhkəmə fiziki- kimyəvi ekspertizaların icraatının maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi, ən müasir texnologiyalarla, elmi-texniki tərəqqinin son nailiyyətləri olan texniki vasitələrlə təmin edilməsi istiqamətində məqsədyönlü tədbirlər görülür. Bu da, öz növbəsində aparılan ekspertizaların elmi səviyyəsinin əhəmiyyətli dərəcədə artırılmasına, ekspert araşdırmalarının operativ, tam və hərtərəfli aparılmasına, tədqiqat zamanı subyektiv amillərin aradan qaldırılmasına, rəylərin əsaslılığı və mötəbərliyinin təmin edilməsinə şərait yaratmışdır.

Qeyd olunduğu kimi, "Materialların və maddələrin məhkəmə ekspertizası" xüsusi elmi biliklər əsasında ekspert tədqiqatına

Mərkəzin Fiziki-kimyəvi ekspertizalar şöbəsinin laboratoriyasında olan ABŞ-nın "Perkin Elmer" şirkətinin istehsalı olan "Series 200" maye xromatoqrafiyası sistemi üzvi maddələrin (məsələn, poliaromatik

karbohidrogenlərin, rəngləyici maddələrin, pestisidlərin, yağların və yağ turşularının, şəkərin və şəkər əvəzədicilərinin, aflotoksinlərin, alkaloidlərin və s.) müəyyənləşdirilməsi kimi ekspert məsələlərinin həllində istifadə olunur. ABŞ istehsalı olan "Agilent Technologies 5975 B" Qaz xromatoqrafi /6890 N" kütlə spektrometri narkotik vasitələr, psixotrop maddələr, dərman preparatları və prekursorların, spirtərkibli mayələrin, neft məhsulları və yanacaq sürtgü materiallarının, naməlum tərkibli maddələrin (üzvi) fiziki-kimyəvi tədqiqatlarının aparılmasında geniş istifadə edilən kompüterləşdirilmiş texniki vasitələr və qurğular kompleksidir.

Fiziki-kimyəvi tədqiqatlardan metal və onlardan hazırlanmış ərintilərin, məmulatların, qida məhsullarının, su, torpaq və tikinti materiallarının, kosmetik və dərman preparatlarının aparılması üçün nəzərdə tutulmuş "Optima 2100 DV" optik emission spektrometri avtomatlaşdırılmış mükəmməl elektron sisteminin mövcud olması, avtomatik dozatorlar vasitəsilə 157 ədəd nümunənin eyni vaxtda analizinin aparılması, elementlərin keyfiyyət, həmçinin kəmiyyət tərkiblərinin müəyyən edilməsi və s. kimi üstün cəhətlərlə xarakterizə olunur. Bu şirkətin istehsal etdiyi "FT- İR" markalı spektrometr maddə molekullarını əmələ gətirən elementlərin nüvəsinin infraqırmızı spektrlərinin udma qabiliyyətlərinə görə maddənin tərkibini müəyyən edir. Spektrometrin tədqiqat obyektləri sırasında neft və yanacaq sürtgü materialları, lifli materiallar, plastmas, rezin, partlayıcı və yapışqan maddələr, lak-boya materialları, naməlum maddələr və s. göstərilə bilər.

Lifli materialların tədqiqində mikroskopik (liflərin növlərinin müəyyən edilməsi) və mikrokimyəvi analizləri (kimyəvi liflərin növünün təyini, liflərin rəngləyicilərin siniflərin təyini spesifik həlledicilərin köməyi ilə) NTX (nazik təbəqəli xromatoqrafiya) analizi, spektral analiz FT-İR markalı spektrometrdə, UBS (ultra bənövşəyi spektral "Lambda 35" markalı spektrometrdə) və s. bu kimi metodlarla tədqiqatlar aparılır.

Metal və qiymətli metalların keyfiyyət və kəmiyyət analizlərinin aparılması üçün Mərkəzdə

“Ecco” lazer spektrometri və Spestro X -Sort-2Jombi System markalı XRF cihazı (nümunələrin tərkibindəki elementlərin tərkibini və miqdarını müəyyən edir), eləcə də qiymətli daşların xüsusiyyətlərini müəyyən etmək üçün “Kruss” markalı gemmolooji mikroskop, “Presidium Duo Tester II”, “Presidium Multi Tester III”, “Presidium Dio Tester”, “Presidium Sunthetis Diamond Scrpeener II”, “Presidium Refractive Index Meter” və “Reyner qələmləri” (Moos şkalası ilə) kimi texniki vasitələr də mövcuddur. Qeyd olunan bu cihazlar uyğun olaraq qiymətli, əlvan və bəzək daş-qaşların istilik keçirmə qabiliyyətlərinə və fiziki parametrlərinə əsasən onların növünün və əks etdirmə qabiliyyətlərinin, diametr və karatlarının, bərkliyinin, tərkibinin müəyyən edilməsi üçün istifadə olunur. Məsələn, İngiltərə istehsalı olan “RD 939 Rayner” bərklik ölçən qələm bərklikləri 4, 5, 6, 7, 8, 9 və 10 olan qələmlər vasitəsilə qiymətli, əlvan və bəzək daşlarının əsasən daş qaşların bərkliyini qısa müddət ərzində müəyyən edir.

ABŞ-nın “Agilent Technologies” şirkətinin istehsalı olan Qaz xromatoqrafı 7820/5975 kütlə spektrometri naməlum üzvi birləşmələrin tərkiblərindəki komponentləri həmin komponentlər üçün spesifik olan kütlənin nüvənin yükünə nisbəti göstəricisinə əsasən keyfiyyət baxımından (adı) müəyyən edir. Bu şirkətin istehsalı olan FID funksiyalı Qaz xromatoqrafı 7820 spirt tərkibli maye nümunələrinin tərkibindəki standartla nəzarət olunan üzvi uçucu birləşmələrin qaz xromatoqrafiyası metoduna əsasən kəmiyyət (miqdar) və keyfiyyət (ad) baxımından araşdırır. H.Ə.Musayev fiziki-kimyəvi ekspertizaların icraatının texniki təminatı məsələsinə toxunaraq yazır ki, maddələrin, materialların və məmulatların kriminalistik ekspertizası icartı zamanı ən müasir kompleksləşdirilmiş xromatoqrafik və spektroskopik sistemlərinin tətbiqi üzvi birləşmələrin analizinin tez, tam və keyfiyyətli aparmağa imkan verir. Xromatoqrafiya-kompüter kompleksi narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin, farmoseptik preparatların, neft məhsullarının, tərkibində spirt olan məhsulların və s. kimyəvi analizini aparmağa və əvvəllər həlli mürəkkəb və bəzən mümkün olmayan

ekspertiza məsələlərini həll etməyə, yəni ekspertiza obyektlərini tədqiq etməyə imkan verir.

A.P.Patskeviç məhkəmə ekspertizası fəaliyyətinin texniki təminat səviyyəsinin artırılmasının zəruriliyini qeyd edərək yazır ki, müasir şəraitlərdə cinayətkarlıqla qarşıdur- mada, ağır, o cümlədən qeyri-müəyyənlik şəraitində törədilən cinayətlərin açılması və istintaqında ən yeni məhkəmə ekspert texnologiyaları müasir komputerləşdirilmiş cihaz və qurğular, texniki vasitələr kompleksi daha geniş miqyasda istifadə edilməlidir. Məhz qeyd olunan texniki-texnoloji və metodiki təminat bazası əsasında fiziki-kimyəvi ekspertizaların icraatı, yəni maddələrin, materialların və məlumatların kriminalistik tədqiqi həyata keçirilməlidir.

İstintaq və məhkəmə orqanları tərəfindən təyin edilən məhkəmə fiziki-kimyəvi ekspertizaların sayının ildən ilə artması, ekspert təcrübəsinə elm və texnikanın ən yeni nəəliyyətlərinin tətbiqi, bütün bunlar məhkəmə ekspertlərinin peşəkarlıq səviyyəsinin artırılması, onların hazırlıq və ixtisas artırma sisteminin təkmilləşdirilməsi məsələlərini daim diqqətdə saxlamağı tələb edir. Sadalananları nəzərə alaraq maddə və materialların ekspertizaların icraatının beynəlxalq təcrübədə necə aparıldığını nəzərdən keçirək.

Qərbi Avropa, Amerika və Asiya ölkələrinin təcrübəsi əyani şəkildə göstərir ki, xarici ölkələrin məhkəmə ekspertizası idarələri və kriminalistik laboratoriyaları ali təhsil müəssisələri ilə sıx əməkdaşlıq edir, hətta bəzilərinin tərkiblərində bilavasitə öz kadrlarının hazırlanması işində kompleks araşdırmaya istiqamətlənən təhsil ocaqları vardır. Məsələn, Çində Cinayət Polisi İnstitutunda tələbələr məhkəmə kimyası, məhkəmə fotoqrafiyası və s. kimi fakültələrdə təhsil alırlar. İsveçrədə Lozanna Univeristetinin Kimya fakültəsinin nəzdində Polis elmləri və kriminalistika institutu fəaliyyət göstərir. ABŞ, Böyük Britaniya, Fransa və digər ölkələrdə də məhkəmə ekspertizaları və onun ayrı-ayrı növləri üzrə ekspertlərin hazırlanmasını və ixtisas artırmalarını həyata keçirən xüsusi institutlar və təşkilatlar mövcuddur.

ABŞ-nın ekspert kriminalistik laborato-

riyalarında, 1979-cu ildə yaradılmış ABŞ-nın Milli Ədliyyə İnstitutunda, 1932-ci ildə təsis edilmiş Federal Təhqiqat Bürosunun Mərkəzi laboratoriyasında narkotiklərin, müxtəlif kimyəvi maddələrin, dərman preparatlarının, zəhərli maddələrin, lak-boya örtüklərinin, metal və ərintilərin, polimer materialların, tez alıxan və partlayıcı maddələrin tədqiqi həyata keçirilir. Bu laboratoriyaların müasir avadanlıq, cihaz və qurğularla təchizi yüksək səviyyədədir. Onlar qaz xromatoqrafları, infraqırmızı və ultrabənövşəyi spektrofotometrlər və elektroforez qurğuları ilə, rentgendifraktometrlərlə xromatoqraf-kütlə spektrometri-kompüter sistemləri ilə, neytronaktivasiya analizini aparmaq üçün nəzərdə tutulmuş qurğularla, differensial termik analizin həyata keçirildiyi texniki vasitələrlə təchiz olunmuşdur.

Böyük Britaniyanın ekspert-kriminalistik laboratoriyalar şəbəkəsi 1935-ci ildə yaradılmışdır. Ölkədə fəaliyyət göstərən ən böyük belə laboratoriya London polisinin Scotland Yard laboratoriyasıdır. Hazırda bu laboratoriya London polisinin məhkəmə elmləri laboratoriyası adlanır. Laboratoriyada, həmçinin Daxili İşlər Nazirliyinin elmi-tədqiqat mərkəzində ilk növbədə narkotiklərin və üzvi maddələrin tədqiqində istifadə edilən, kompüterlərlə təchiz olunmuş xromatoqraf kütlə spektrometri; spirtlərin, həlledicilərin, bəzi narkotiklərin, zəhərli maddələrin və s. analizi qaz xromatoqrafları; rənglər, plastmas, rezin, toxuma liflər və s. tədqiqi üçün istifadə edilən qaz xromatoqrafı; üzvi maddələrin tədqiqində istifadə olunan ultrabənövşəyi və infraqırmızı spektrometrlər; qeyri-üzvi maddələrin, boya hissəciklərinin və müxtəlif ərintilərin analizi zamanı istifadə edilən spektroqraflar, atom –absorbasiya və qığılıcımli spektrofotometrlər vardır.

Rusiya Federasiyasının bir sıra dövlət ekspertiza idarələrində maddə və materialların kriminalistika ekspertiza icraatı təcrübəsinin təhlili əsasında belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, hüquq-mühafizə orqanlarının bu növ ekspertizalara böyük tələbatına rəğmən, onların aparılmasının texniki təminatı səviyyəsi müəyyən dərəcədə ədalət mühakimə icraatı

gedişində yaranan müasir vəzifələrdən geri qalır. S.V.Nexoroşev hesab edir ki, maddələrin və materialların kriminalistik ekspertizasının təşkilati-metodiki əsaslarının, bu növ ekspertiza icraatının informasiya metodiki və texniki-texnoloji təminat səviyyəsinin yüksəldilməsi zəruridir. Həmçinin, fiziki-kimyəvi ekspertizalar üzrə ekspertlərin hazırlığı, yenidən hazırlığı və ixtisasartırmaları sistemi xarici ölkələrin müsbət təcrübəsi nəzərə alınmaqla əsaslı şəkildə təkmilləşdirilməlidir.

İstənilən bilik sahəsi, istənilən elm üçün ən vacib məsələlərdən biri bu elmin istifadə etdiyi terminologiyadır. Bir sıra hallarda məhkəmə ekspertizasının təyini və icraatı ilə bağlı olan bir çox terminlərin və anlayışların dəqiq elmi və praktiki anlamının olmaması bu anlayışların mahiyyət və məzmunun olduqca geniş, bəzən isə səhv şərhinə gətirir. A.V.Nesterov düzgün olaraq qeyd edir ki, məhkəmə ekspertizası kimi elmdə tətbiq olunan terminlərin mahiyyətinin birmənalı müəyyən edilməsi xüsusilə mühümdür.

Məhkəmə ekspertizası elminin və təcrübəsinin inkişafında, məhkəmə ekspertizası fəaliyyətinin elmi-metodiki, təşkilati-texniki və informasiya əsaslarının təkmilləşdirilməsində mühüm yeri məhkəmə ekspertizasının vahid metodologiyası və texnologiyası əsasında inteqrasiya, beynəlxalq standartlara uyğun məhkəmə ekspertizası laboratoriyalarının akkreditasiyası tutur. Bu da təsadüfi deyildir. Belə ki, məhkəmə ekspertizasında akkreditasiya-məhkəmə ekspertizası tədqiqatlarının obyektivliyi, hərtərəfliyi və tamlığının, həmçinin beynəlxalq məhkəmələrdə ekspert rəylərinin sübut kimi qəbul edilməsinin əsas və real təminatıdır.

Qeyd edək ki, Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Məhkəmə Ekspertizası Mərkəzi ekspertiza sahəsində beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi, tədqiqat metodikalarının standartlaşdırılması, həmçinin ekspert rəylərinin beynəlxalq miqyasda tanınması məqsədilə 10 fevral 2011-ci il tarixdə ən iri beynəlxalq məhkəmə ekspertizası qurumlardan biri olan, 1992-ci ildə yaradılan, əsas məqsədi Avropa ölkələrinin məhkəmə ekspertizası fəaliyyətində yüksək keyfiyyətin təmin olunması, məhkəmə

ekspertizası institutları arasında qarşılıqlı əlaqələrin qurulması, tədqiqatların aparıldığı laboratoriyaların ISO/IEC 17025 standartı üzrə akkreditasiyası, bu sahədə beynəlxalq təcrübəsinin unifikasiyası yolu ilə Avropada məhkəmə ekspertizası elminin inkişafının təmin edilməsi olan Avropa Məhkəmə Ekspertizası İnstitutları Birliyinin (ENFSI-nin) üzvü olmuşdur.

Xarici ölkələrin məhkəmə ekspertizası laboratoriyalarında keyfiyyət menecmenti və akkreditasiya sisteminin qurulması sahəsində təcrübənin təhlili göstərir ki, akkreditasiyadan keçmiş məhkəmə ekspertiza laboratoriyası öz fəaliyyətində müəyyən tələblərə cavab verən ekspert metodikalarından istifadə etməlidir. İlk növbədə metodikalar tədqiqat və ölçmələr aparılan zaman mötəbər nəticələrin alınmasını təmin etməlidir. Bunun üçün laboratoriya təsdiq etməlidir ki, bütün istifadə olunan metodikalar digər nüfuzlu təşkilatlarda yoxlamadan və ya laboratoriya daxilində validasiyadan keçmişdir.

Qeyd edək ki, məhkəmə ekspertizası fəaliyyəti sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsinin zəruriliyi nəzərə alınaraq Azərbaycan Respublikası Belarusiya, Ukrayna, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Türkiyə və digər dövlətlərlə ikitərəfli müqavilələr bağlamışdır. Bu sazişlərin analizi göstərir ki, əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsinin əsas istiqamətləri qismində məhkəmə ekspertizası problemləri üzrə elmi işlərin əlaqələndirilməsi, metodların və metodikaların birgə işlənilib hazırlanması; yeni metodların və metodikaların yaradılması; mövcud olanların təkmilləşdirilməsi üçün birgə seminarların, kursların keçirilməsi; ekspert kadrlarının hazırlanması və ixtisas artırımları sahəsində əməkdaşlıq; elmi işlərin və ekspert rəylərinin resenziyalaşdırılması; metodiki və elmi ədəbiyyat mübadiləsi və s. çıxış edir.

Hüquq elmləri doktoru, professor S.A. Smirnova düzgün olaraq qeyd edir ki, unikal və zəruri institut kimi məhkəmə ekspertizası daimi inkişafda olmalı və elmi-texniki tərəqqinin qabaqcıl nailiyyətlərini özünə cəlb etməlidir. Lakin inkişaf xaotik, spontan getməməlidir. Dəyişikliklər və inkişaf istiqamətləri düşünülmüş, ölçülüb-biçilmiş ardıcıl olmalıdır. Həyata keçirilən

tədbirlərə sistemlik və planlılıq xas olmalıdır. Yalnız bu halda mövcud resurslardan rəasional istifadə etmək, qüvvə və vasitələri savadlı paylamaq mümkündür. Müəllif, qeyd olunanların məhkəmə ekspertizası fəaliyyətinin bütün istiqamətlərinə, o cümlədən ekspertizaların icraatının təşkili, texnoloji və informasiya təminatının, yeni metodların və metodikaların yaradılması və s. aid olduğunu göstərir.

Qeyd olunan fikirlərə qoşularaq hesab edirik ki, müasir şəraitdə məhkəmə ekspertizası fəaliyyəti sahəsində, o cümlədən fiziki- kimyəvi ekspertizalar üzrə ekspert tədqiqatlarının tam, hərtərəfli və obyektiv aparılmasının ən səmərəli mexanizmi kimi standartlaşdırma, unifikasiya, ekspertizaların icraatına innovativ texnologiyaların cəlb edilməsi çıxış edir.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. Abbasova F.M. Azərbaycanca məhkəmə ekspertizası idarələrinin yaranması və inkişaf tarixi. Bakı, 1998.
2. Abbasova F.M. Azərbaycanca məhkəmə ekspertizasının yaranması, müasir vəziyyəti və inkişafının hüquqi, elmi tənzimi məsələləri. Hüquq elmləri namizadi alimlik dərəcəsi almaq üçün təqdim olunmuş dissertasiyanın avtoreferatı Bakı, 2001.
3. Cavadov F.M., Abbasova F.M. Müxtəlif ölkələrdə məhkəmə ekspertiza idarələrinin quruluş və fəaliyyətlərinin təşkilati-metodik aspektləri. Bakı, 1998.
4. Cavadov F.M., Salimov K.N., Abbasova İ.S., Müstafayev M.N., Əsgərov B. M., Musayev H.Ə., Rzayeva G.A. Məhkəmə ekspertizası Dərslik. Bakı, 2018.
5. Musayev H., Qədirova S., Aslanov E., Hümətova G. "Narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin kriminalistik tədqiqat metodikaları". Bakı, 2019.
6. Musayev H.Ə. "Məhkəmə ekspertizası icraatında qeyri-ənənəvi tədqiqat metodları (elmi-nəzəri, təşkilatı -metodoloji və hüquq aspektlər)". Bakı, 2012.
7. Musayev H.Ə., Şıxəliyev Ş.Ş., Məmmədova Z.B. "Lifli materiallar və onlardan hazırlanmış məmulatların kriminalistik ekspertizası". Bakı, 2011.
8. Əhmədov C. "Məhkəmə ekspertizası laboratoriyasının akkreditasiyası və "İSO /İEC 17025 Sınaq və kalibrasiya laboratoriyalarının yetərliliyi üçün ümumi şərtlər" standartı". Bakı, 2012
9. Анчибадзе Н.А. Специфика подготовки судебных экспертов в странах Европейского содружества//Национальная ассоциация ученых. 2015. №4(9).
10. Джавадов Ф.М. Гибкая область аккредитации и повышения оперативности реагирования судебной экспертизы на вызовы времени//Теория и практика судебной экспертизы. 2014. №3(35).
11. Ким Э.П. Современные проблемы криминалистической экспертизы материалов и веществ. Автореф.дисс. к.ю.н. М., 2003.
12. Кокин А.В. Аккредитация лабораторий (отделов) экспертно-криминалистических подразделений МВД России как одно из направлений их развития//Вестник Московского университета МВД России. 2013. №12.
13. Нестеров А.В. К вопросу о термине «экспертиза»//Теория и практика судебной экспертизы. 2007. №1(1). 2007.
14. Нехорошев С.В., Нехорошева А.В., Гурьева О.Л., Квашенникова Н.А. Современные проблемы организации производства криминалистической экспертизы материалов, веществ и изделий//Материалы науч-практ. конференции «Шестой технологический уклад: механизмы и перспективы развития». 2015.
15. Пацкевич А.П. Актуальные проблемы криминалистического исследования веществ и материалов//Правовая культура в современном обществе: сборник научных статей. Могилев, 2021.
16. Россинская Е.Р. Классификация судебных экспертиз и проблемы компетенции судебных экспертов//Материалы 7-й международной научно-практической конференции «Судебная реформа в России: прошлое, настоящее, будущее» (Кутафинские чтения). В. 2 кн. Кн.2- М., 2015.
17. Смирнова С.А. РФЦСЭ из века в век: 1962-2012//Теория и практика судебной экспертизы. 2013. №1(29).

A MODERN APPROACH IN THE STUDY OF FORENSIC EXPERTISES OF SUBSTANCE AND MATERIALS: THEORY AND INTERNATIONAL PRACTICE

AYSEL JAVADOVA

Senior expert of the Department of Physical and
Chemical Expertise of the Forensic Center of the Ministry of Justice

SUMMARY

In the article, modern approaches to the handling of substances and materials were reviewed and analyzed, theoretical and practical aspects of the performance of these types of expertise were investigated. In the field of methodical, technical, and technological assurance of physical-chemical expertise, the experience of countries such as the United States, the United Kingdom, and the Russian Federation has been studied. The most up-to-date technical tools used in conducting physical-chemical examinations at the Forensic Expertise Center were noted, the technical tools used in conducting such examinations in foreign countries, and the methodological and technological approaches used were analyzed. In the field of forensic examinations of substances and materials, the necessity of standardization, methodologies, the level of metrological assurance, the importance of increasing the quality and credibility of expert studies was emphasized and prospective directions for increasing the effectiveness of the examination in these and other directions were proposed, taking into account modern approaches and international experience.

MADDE VE MALZEME ADLİ UZMANLIK ÇALIŞMALARINDA MODERN BİR YAKLAŞIM: TEORİ VE ULUSLARARASI UYGULAMA

AYSEL JAVADOVA

Adalet Bakanlığı Adli Uzmanlık Merkezi Fiziksel ve
Kimyasal Ekspertiz Dairesi Kıdemli Uzmanı

ÖZET

Makalede, madde ve malzemelerin işlenmesine yönelik modern yaklaşımlar gözden geçirilip analiz edilmiş, bu tür uzmanlıkların performansının teorik ve pratik yönleri araştırılmıştır. Fiziksel- kimyasal uzmanlığın yöntemsel, teknik ve teknolojik güvencesi alanında Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Rusya Federasyonu gibi ülkelerin deneyimleri incelenmiştir. Adli Uzmanlık Merkezi'nde fiziksel-kimyasal incelemelerin yapılmasında kullanılan en güncel teknik araçlar not edildi, yabancı ülkelerde bu incelemelerin yapılmasında kullanılan teknik araçlar ile kullanılan metodolojik ve teknolojik yaklaşımlar analiz edildi. Madde ve malzemelerin adli muayenesi alanında standardizasyonun gerekliliği, metodolojiler, metrolojik güvence düzeyi, bilirkişi çalışmalarının kalitesinin ve güvenilirliğinin artırılmasının önemi vurgulanmış ve bunlarda incelemenin etkinliğinin artırılmasına yönelik ileriye dönük yönlendirmeler yapılmıştır ve diğer yönler, modern yaklaşımlar ve uluslararası deneyimler dikkate alınarak önerildi.